

Op het verloop van de zeereis en het leven aan boord gaat hij nauwelijks in, maar zodra een haven in zicht komt, pakt hij pen en papier. Hij beschrijft uitvoerig en gedetailleerd wat hij heeft gezien, wie hij heeft ontmoet en wat hij heeft bezocht. Uit de uitgebreide informatie die hij over de door hem, veelal in gezelschap van de prins, te voet, te paard, per rijtuig, draagstoel, vlot of sloep gemaakte tochten geeft, blijkt ook, dat hij zich in land, volk, natuur en cultuur, gewoonten en gebruiken van de landen en gebieden die het schip op zijn reis heeft aangedaan terdege heeft verdiept.

Uit het door de jonge adelborst bijgehouden journaal valt op te maken, dat de steeds terugkerende ceremoniën en plichtplegingen het lichamelijk en geestelijk uithoudingsvermogen van de regelmatig door heimwee geplaagde prins Hendrik danig op de proef stelden. Dat de prins zich door Arriëns, die zelden van zijn zijde week, soms geremd voelde, blijkt uit de door Huyssen van Kattendijke gemaakte opmerking, dat wanneer Arriëns onverwacht afwezig was 'de prins alsdan veel vrolijker en vrijer in zijne manieren was dan anders.' (199)

Waar hij zich ook bevond, in Rio de Janeiro, op Java, de Molukken, Singapore, Calcutta of Kaap de Goede Hoop, Huyssen van Kattendijke genoot intens van alle ontvangsten, diners, ontmoetingen en bals met of zonder 'mooye meisjes'. Na afloop van een aan het begin van de reis ter ere van Hendrik aan boord van een fregat gegeven bal, schreef hij al in zijn journaal: 'altijd het toeval dankzeggende dat wij hier met eenen prins waren gekomen daar men anders waarschijnlijk weinig notitie van ons zoude hebben genomen.' (96)

Tijdens zijn tochten genoot Huyssen van Kattendijke ook bijzonder van de hem omringende natuur. Eenmaal raakte hij, die meestal weinig moeite had zijn ervaringen en gevoelens in woorden om te zetten, echter zo onder de indruk, dat hij niet verder kwam dan: 'De gewaarwordingen welke men bij het zien van zulke natuurtooneelen heeft laten zich door mij niet beschrijven.' (133)

Met prins Hendrik naar de Oost is een mooie, goed verzorgde en informatieve publicatie, waarin een groot aantal met zorg geselecteerde afbeeldingen van ondermeer: de zeilroute van Zr. Ms. *Bellona* van Nieuwediep naar Nederlands-Indië en terug naar Nederland, de route in Nederlands-Indië alsmede een aantal door prins Hendrik tijdens de reis gemaakte schetsen ter illustratie zijn opgenomen. Enige bijlagen, zoals de stamreeksen Huyssen van Kattendijk en Oranje-Nassau, een bronnen- en literatuurlijst en een register van persoons-, plaats- en scheepsnamen, completeren het geheel.

Rita Hooijschuur

P. J. van Koppen, J. ten Kate, *De Hoge Raad in persoon. Benoemingen in de Hoge Raad der Nederlanden 1832-2002* (Deventer: Kluwer, 2003, xii + 264 blz., €24,50, ISBN 90 13 00427 X).

In 1987 verscheen bij de uitgeverij Gouda Quint het boek *Tot raadsheer benoemd. Anderhalve eeuw benoemingen in de Hoge Raad der Nederlanden* van P. J. van Koppen en J. ten Kate. Nu, zo'n zestien jaar later publiceren deze auteurs opnieuw een boek over de Hoge Raad der Nederlanden en de raadsheren, die sinds 1838 in dit rechtscollege, dat nu 165 jaar bestaat, zitting hebben gehad. Waarom de schrijvers na zestien jaar opnieuw met een boek over dit onderwerp komen, is eigenlijk niet duidelijk. Het feit dat sinds 1987 'een groot aantal benoemingen heeft plaatsgevonden' en er 'wellicht nieuwe ontwikkelingen' zijn, zoals zij in

het voorwoord schrijven, kan toch nauwelijks een steekhoudende reden voor een nieuwe uitgave worden genoemd. Wie beide boeken naast elkaar legt — en men ontkomt er eigenlijk niet aan om dit toch maar te doen — komt al gauw tot de ontdekking dat *De Hoge Raad in persoon* vooral een update is van *Tot raadsheer benoemd*. Hele alinea's zijn ongewijzigd of met minieme aanpassingen in het nieuwe boek overgenomen. Daarbij gaat het soms om heel kleine veranderingen, zoals bijstellingen van de getallen. Waar in 1987 bijvoorbeeld sprake was van 198 benoemingen in de Hoge Raad (98 noot 4), zijn dat er 'nu', dat wil zeggen anno 2002, 239. (92, noot 4) Op andere plaatsen is de tekst echt vernieuwd. Zo is een paragraaf toegevoegd over de huidige rol van de Tweede Kamer bij de benoemingen in de Hoge Raad (46-50) en wordt er voor het eerst aandacht besteed aan de huisvesting van Nederlands hoogste rechtscollege. (27-29) Waarom dat laatste onderwerp geen plaats had gekregen in het boek 'van 1987', is achteraf gezien wat vreemd. Het is goed dat die omissie nu is hersteld. Ook zijn er vele nieuwe foto's opgenomen.

De bijlagen zijn in het nieuwe boek anders gerangschikt dan in het vorige. Er zijn nu 10 in plaats van 7. De enige echt nieuwe bijlage is overigens alleen bijlage 9, waarin alle personen, die ooit op een aanbeveling of een voordracht voor een raadsheersplaats hebben gestaan, zijn opgenomen. De bijlagen 2 en 3 met daarin respectievelijk de presidenten van en de procureurs-generaal bij de Hoge Raad zijn gedistilleerd uit de bijlagen 4 en 6, in de uitgave van 1987 de bijlagen 2 en 4. Uiteraard zijn alle bijlagen, waarbij dat nodig was, aangevuld en up-to-date gebracht.

De nummering van de personen binnen de verschillende bijlagen roept vraagtekens op: de presidenten van de Hoge Raad (bijlage 2) zijn genummerd 1-17, de procureurs-generaal (bijlage 3) 101-117, de raadsheren (bijlage 4) 201-439 etc. Waarom de schrijvers voor deze 'door-nummering' gekozen hebben, leggen zij in bijlage 1, die eigenlijk een inleiding is op de bijlagen die daarna volgen, niet uit. De gekozen wijze van nummering leidt er wel toe, dat het bij verwijzingen van de ene bijlage naar de andere even zoeken is. Bijlage 1 is op dit punt niet echt behulpzaam. Weliswaar worden de nummeringen erin vermeld, maar daarbij staat niet aangegeven om welke van de bijlagen het precies gaat. Dat was wel gemakkelijk geweest. Bovendien heeft een aantal personen meer dan één nummer. J. A. Jolles, die toevallig twee keer tot raadsheer in de Hoge Raad is benoemd, komt onder drie nummers voor: als raadsheer onder de nummers 241 en 250 in bijlage 4 en als minister van justitie onder nummer 819 in bijlage 8. Dit laatste omdat hij in de jaren 1871 en 1872 zo'n 17 maanden minister is geweest in het derde kabinet-Thorbecke. Naarmate de benoeming van de raadsheren in een recenter verleden heeft plaatsgevonden, worden de vermelde persoonlijke gegevens schaarser. Zo ontbreken bij vrijwel alle raadsheren, die na 1968 zijn benoemd de namen van hun ouders of van hun eventuele echtgeno(o)t(en) of echtgenote(s). In bijlage 1 wordt (102) vermeld, dat een aantal 'zittende' raadsheren deze gegevens wel aan de schrijvers heeft verstrekt, maar te kennen heeft gegeven, dat zij niet mochten worden gepubliceerd. De auteurs hebben daarop besloten deze gegevens geheel weg te laten, maar wel de beroepen van de vaders, moeders en echtgenoten te vermelden, indien deze bekend waren. In een enkel geval leidt dat tot een wat wonderlijk verschijnsel. Zo wordt bij de raadsheer A. M. M. Orie (nummer 421 van bijlage 4) als het beroep van zijn vader aangegeven, dat deze onder andere 'hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen (longziekten)' was. Een blik in de jaarboeken van deze universiteit brengt na enig zoeken aan het licht, dat het hier om professor Nicolaas Gerardus Maria Orie gaat, die in 1955 zijn inaugurele rede als hoogleraar hield. Wat is het nut van het niet opnemen van zo'n gegeven als dit in feite openbaar is? De consequentie van de gekozen weg is wel dat het nu onmogelijk is enig vergelijkend onderzoek te doen naar mogelijke verschillen in de sociale achtergrond

van bijvoorbeeld de rond 1980 benoemden raadsheren en deze 'af te zetten' tegen hun collegae die rond 1880 benoemd zijn. De vraag bijvoorbeeld of de thans benoemden minder deftig zijn dan hun voorgangers in dit hoge ambt of dat er geen verschil is, moet voor beantwoording wachten tot een nieuwe publicatie over misschien wel honderd jaar. Ook het vaststellen van onderlinge familierelaties is voor wat betreft de huidige raadsheren onmogelijk, terwijl dit voor die uit de negentiende eeuw goed te doen is. Aan de andere kant is het goed te begrijpen, dat men bij de huidige Hoge Raad uit overwegingen van privacy enigszins huiverig is voor het voor iedereen toegankelijk zijn van deze persoonlijke gegevens.

Het grootste punt van kritiek betreft de indeling van de nu 165 jaar dat de Hoge Raad der Nederlanden in functie is, in perioden. De schrijvers hebben gekozen voor de volgende indeling: 1838, 1839-1887, 1888-1917, 1918-1940, [1940-1945], 1945-1967, 1968-1987 en 1988-2002. Deze perioden spelen niet alleen een rol in de bijlagen 4, 5, 6, 7 en 9, maar ook bij de in het boek opgenomen tabellen. Daarin wordt de periode 1940-1945 overigens consequent overgeslagen, omdat de tijdens deze periode benoemde raadsheren, gezien het feit dat zij benoemd zijn door de Duitse bezetter, volgens de auteurs niet passen in het beeld van het geheel. Dat de eerste periode eigenlijk geen periode is, geven de auteurs meteen toe bij de uitleg van de gekozen indeling. (7) De vraag is of de gekozen indeling echt te verdedigen valt. Begin- en eindpunt van de gekozen perioden hangen niet samen met gebeurtenissen die echte veranderingen in de werkwijze van het college of in de wijze van benoemen met zich meebrachten. Zij worden vooral ingegeven door staatkundige gebeurtenissen buiten de Hoge Raad om. De laatste twee perioden 1968-1987 en 1987-2002 hangen zelfs daar niet mee samen: het begin van de eerste van deze perioden, het jaar 1968, wordt bepaald door een willekeurig zij het niet onbelangrijk feit als de benoeming van de eerste vrouwelijke raadsheer, mejuffrouw A. A. L. Minkenhof, en dat van de tweede van deze perioden, het jaar 1987, door het simpele feit, dat het boek *Tot raadsheer benoemd*, waar *De Hoge Raad in persoon* het 'vervolg' van is, in 1987 'ophield'. In bijlage 4, 'De raadsheren' wordt mevrouw Minkenhof overigens nog tot de raadsheren uit de periode 1945-1967 gerekend, omdat zij op 19 december 1967 werd benoemd. (149) Natuurlijk is een nadere indeling welkom, maar één in perioden van telkens vijftig jaar was bij wijze van spreken ook goed geweest. Toch leggen de schrijvers met hun boek eer in, omdat het de lezers een goed inzicht geeft in de aard en de samenstelling van Nederlands hoogste rechtscollege en de wijze waarop de leden daarvan tot hun hoge ambt worden geroepen.

B. S. Hempenius-van Dijk

R. de Jong, *Tussen ambt en vrij beroep. Het notariaat tussen 1842 en 1999. Een overzicht van het Nederlandse notariaat, geschreven ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Stichting tot bevordering der notariële wetenschap* (Ars notariatus CXVI; Amsterdam: Stichting tot bevordering der notariële wetenschap, 2002, x + 175 blz., ISBN 90 268 4064 0).

De notaris is een eerbiedwaardige maar ook merkwaardige figuur in het Nederlandse rechtsbestel. Zijn creatie gaat ver terug in de Middeleeuwen toen de clerus het schrijven van officiële akten nog vrijwel geheel monopoliseerde. De notariswet van 1842 bracht in Nederland een richtinggevende regeling, hoewel voordien door de Franse bezetter natuurlijk ook al voor zekere uniformiteit was gezorgd, zoals B. Duinkerken in zijn *Notariaat in overgangstijd* uit de doeken heeft gedaan (recensie *BMGN*, CV (1990) 441-442). De wet van 1842 schiep een 'vrij'